

Roma: Katolikliğin Başkenti¹

Ernest RENAN

Çev. Ömer Faruk KALINTÜRK^{ID}

Doktora Öğrencisi, Exeter Üniversitesi, Beşeri Bilimler, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Klasikler, Eskiçağ Tarihi, Din ve Teoloji Bölümü, Exeter, Birleşik Krallık

PhD Candidate, University of Exeter, Faculty of Humanities, Arts and Social Sciences, The Department of Classics, Ancient History, Religion and Theology, Exeter, United Kingdom

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9767-8971> | ROR ID: <https://ror.org/03yghzc09>
o.kalinturk@exeter.ac.uk

Makale Bilgileri	Öz
Makale Geçmişi Geliş: 12.08.2023 Kabul: 28.11.2023 Yayın: 30.12.2023	Ernest Renan, 1880 yılında Hibbert Enstitüsü'nde Hıristiyanlık ve Roma arasındaki ilişki üzerine bir dizi konferans vermek üzere Londra'ya davet edilmiştir. Bu tercüme edilmiş konferanstan ve serideki diğer konuşmalardan, bu konferansın 1870 yılında düzenlenen Birinci Vatikan Konsili'nden sonra Papa Pius IX tarafından ilan edilen papalığın yanılmazlığı doktrini ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Renan burada Roma'nın Kilise hiyerarşisindeki bugünkü prestijli konumuna yükselişinin ve düşüşünün bir tarihini vermektedir. Pagan dönemin ve Remus ve Romulus'un yerini Petrus ve Pavlus'un aldığı yeni dönemin bir manzarasını sunar. Roma Kilisesi'nin, Konstantin'in başkenti doğuya taşınmasına kadar Hıristiyan topluluklar arasındaki saygınlığını koruduğunu belirtmektedir. Ayrıca Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki bölünmenin de bizzat İmparator Konstantin tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmektedir. Renan, Hibbert Enstitüsü'nde verdiği konferansların amacını Katolik Kilisesi'nin geçmişteki ihtişamının bir açıklaması olarak ifade etmektedir. Kilise tarafından yetiştirildiğini, çocukluğundan gelen bu derin bağların onu Katolikliğe bağladığını ve Kilise'yi terk etmesine rağmen ona olan umudunu kaybetmediğini itiraf eder. Bununla birlikte Renan, Katolikliğin insan aklının özgürlüğüne yönelik bir tehdit olduğunu, bu nedenle Katolik Kilisesi'ne ve din adamlarına karşı çıkmanın doğru ve gerekli olduğunu da belirtmektedir.
Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Katoliklik, Roma, Ruhban sınıfı, Rasyonalizm.	

Rome: The Capital of Catholicism

Article Info	Abstract
Article History Received: 12.08.2023 Accepted: 28.11.2023 Published: 30.12.2023	In 1880, Ernest Renan received an invitation to London to speak at the Hibbert Institute about the relationship between Christianity and Rome. This translated lecture, along with others in the series, makes it very evident that the subject matter of the lecture was Pope Pius IX's doctrine of papal infallibility, which was established following the First Vatican Council in 1870. Here, Renan narrates the history of Rome's rise and fall to its esteemed current place in the Church hierarchy. He presents an overview of both the pagan era of ancient Rome and its subsequent era, which was distinguished by the arrival of Peter and Paul in place of Romus and Romulus. He notes that the Church of Rome maintained its prestige among the Christian communities until Constantine moved the capital to the east. He further claims that Emperor Constantine himself was partly responsible for the split between the Eastern and Western Churches. Renan expresses that the lectures he delivered at the Hibbert Institute were intended to provide an explanation of the past glory of the Catholic Church. He admits that he had been brought up by the Church, that these deep bonds from his childhood had bound him to Catholicism, and that even though he had left the Church, he had not lost hope in her. However, Renan also asserts that Catholicism is a threat to the freedom of human reason and that it is therefore right and necessary to oppose the Catholic Church and her clergy.
Keywords: History of Religions, Catholicism, Rome, Clergy, Rationalism.	

Atıf/Citation: Renan, Earnest "Roma: Katolikliğin Başkenti". Çev. Ömer Faruk Kalıntürk. *Akif* 53/2 (2023), 354-366. <https://doi.org/10.51121/akif.2023.49>

"This article is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0)" / Bu makale, **Atıf-GayriTicari (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı** altında lisanslanmıştır."

¹ Bu makale, Ernest Renan'ın 1880 yılında Hibbert Lectures gereği davet edildiği Londra'da verdiği "The Influence of Rome on Christianity" başlıklı konferanslarının dördüncüsünün tercümesidir. Metnin asıl künyesi şu şekildedir: Ernest Renan, "Rome: The Capital of Catholicism (London, April 14, 1880)," in *English Conferences of Ernest Renan*, trans. Clara Erskine Clement (Boston: James R. Osgood and Company, 1880), 103-138. Metin içerisinde köşeli parantez ile belirtilen ifadeler konferansın Türkçe çevirmenine aittir. / This article is a translation of the fourth of Ernest Renan's series of conferences entitled "The Influence of Rome on Christianity," which he delivered in London in 1880 as part of the Hibbert Lectures. The original text is as follows: Ernest Renan, "Rome: The Capital of Catholicism (London, April 14, 1880)," in *English Conferences of Ernest Renan*, trans. Clara Erskine Clement (Boston: James R. Osgood and Company, 1880), 103-138. The bracketed expressions in the text belong to the Turkish translator of the conference.

Hanımefendiler ve Beyefendiler, -İlk Hıristiyan cemaatinde kiliselerin öneminin, onların Apostolik asaletleriyle orantılı olduğu açıktır. Ortodoksluğun teminatı, büyük kiliselerin havarilere bağlandığı piskoposlar silsilesiydi. Doğrudan bir silsile, öğretiyeye uygunluk konusunda çok güçlü bir güvence sağlıyor gibi görünüyor ve kıskançlıkla korunuyordu. Şimdi hem Petrus hem de Pavlus tarafından kurulan bir kilise hakkında ne söylenebilir? Böyle bir kilisenin diğerlerine karşı gerçek bir üstünlüğe sahip olmak için varlığını sürdürmesi gerektiği açıktır. Roma Kilisesi'nin yetkinliğinin *chef-d'œuvre*'ü [şaheseri] bu üstünlüğün tesis edilmesiydi. Bu bir kez sağlandığında, Roma'nın dini kaderi de belirlenmiş oldu. Bu şehir dünyevi karakterini bir kenara bıraktığında, Kudüs'ünkine karşılık gelen kutsal bir liyakate sahip olacaktı.

Roma, öylesine acımasızca mücadele ettiği bu Hıristiyanlığa kendi çıkarları hesabına nasıl el koyacağını biliyordu - insanlığın, kaderin *regere imperio populos* [halkın imparatorluğunu yeniden kurmak] gibi bu büyük dünyevi vazife için tasarladığı kişilerden kaçmak için çektiği acılar o kadar çoktu ki!

Antoninus ve Marcus Aurelius yönetiminde Roma en yüksek ihtişamına ulaştı; tüm dünya üzerindeki egemenliği tartışılmaz görünüyor, ufkunda hiçbir bulut gözüküyordu. Eyaletlerden, özellikle de Doğu'dan gelen göçler azalmak yerine artmıştı. Yunanca konuşan nüfus her zamankinden daha fazlaydı. Dünyada bir yer edinmek isteyen herkes Roma'ya gelmeyi arzuluyordu: tüm evrenin ürünlerinin bu evrensel açıklamasının damgasını almadan hiçbir şey onaylanmıyordu.

Gelecekteki Katolik Ortodoksluğun merkezi açıkça oradaydı. Papalığın iyi gelişmiş tohumu Antoninus döneminde mevcuttu. Roma Kilisesi, Yunanlıların entelektüel faaliyetiyle dolu, ancak Doğu'nun hayalleriyle lekelenmiş bazı zihinleri meşgul eden kaba Gnostik spekülasyonlara karşı giderek daha kayıtsız olduğunu gösterdi. Hıristiyan toplumunun örgütlenmesi Roma'daki başlıca işti. Bu olağanüstü şehir, çok çeşitli amaçlar için kullandığı enerjik ahlaki gücü ve pratik dehayı bu amaca uyguladı. Spekülasyonlara aldırmayan, dogmatik yeniliklere kesinlikle düşman olan Roma, disiplin ve hiyerarşide meydana gelen tüm değişikliklerle zaten eğitilmiş olan bir hanımefendiye başkanlık ediyordu.

1.

120 ila 130 yılları arasında Hıristiyan Kilisesi'nde Episkoposluk ayrıntılı bir şekilde ele alındı ve Episkoposluğun yaratılması son derece Roma eseri idi. Tüm kiliseler küçük bir hiyerarşiyi -bugünkü deyimiyse bir büroyu- bir başkanı, birkaç değerlendiriciyi ve hizmetinde çalışan küçük bir personeli ima eder. Demokratik dernekler, bu işlevlerin güç ve süre açısından mümkün olduğunca sınırlı olmasına dikkat ederler; ancak bundan, herhangi bir demokratik derneğin kendisini yaratan koşullardan daha uzun ömürlü olmasını engelleyen o güvencesiz şey ortaya çıkar. Yahudi havraları daha uzun bir sürekliliğe sahip olmalarına rağmen, havralar hiçbir zaman bir ruhban sınıfı haline gelmemiştir. Bu, Yahudiliğin birkaç yüzyıl boyunca sahip olduğu ikincil konumun sonucudur: dışarıdan gelen baskı, iç bölünmelerin etkilerine karşı koymuştur. Eğer Hıristiyan Kilisesi aynı yönetim eksikliğiyle baş başa bırakılmış olsaydı, şüphesiz kendi kaderini ıskalamış olurdu.

Eğer kilise yetkileri Kilise'nin kendisinden kaynaklanıyor olarak görülmeye devam etseydi, tüm hiyerarşik ve teokratik karakterini kaybederdi. Tam aksine, bir ruhban sınıfının Hıristiyan Kilisesi'ni tekeline alması ve kendisini onun yerine koyması gerektiği yazılmıştır. Onun sözcüsü olarak hareket eden, kendisini her konuda tek vekil olarak sunan bu ruhban sınıfı, onun gücü ve aynı zamanda kemirici kurdu - gelecekteki çöküşünün başlıca nedeni olacaktır.

Tekrar ediyorum, tarihte, Hadrian ve Antonine dönemlerinde Hıristiyan Kilisesi'nin yönetiminde meydana gelen dönüşümden daha eksiksiz bir dönüşüm örneği yoktur. Hıristiyan Kilisesi'nde yaşananlar, astların yönetim kurulu lehine, onun da başkan lehine istifa edebileceği herhangi bir derneğin başına gelebilecektir; böylece daha sonra astlar ve üstler, kaynakların yönetiminde ne bir müzakereci sese ne bir etkiye ne de herhangi bir denetime sahip olabilecek ve başkan, `Ben, tek başıma ben, bu derneğim` diyebilecektir. *Presbyteri* (kıdemliler) ya da *episcopi* (denetleme memurları) çok geçmeden Kilise'nin tek temsilcileri haline geldiler ve hemen ardından daha önemli bir devrim daha gerçekleşti. *Presbyteri* ya da *episcopi*'ler arasında, baş koltuğu işgal etme alışkanlığı sayesinde diğerlerinin gücünü emen ve *episcopos* ya da *presbyteros* olarak öne çıkan biri vardı. İbadet şekli bu birliğin kurulmasına güçlü bir şekilde katkıda bulunmuştur. Evharistiya ayini sadece tek bir kişi tarafından kutsanabilirdi ve ayini kutsayan kişiye son derece büyük bir önem atfediyordu. Bu *episcopos*, şaşırtıcı bir hızla, presbiteriyumun ve dolayısıyla tüm Kilise'nin başı haline geldi. *Kathedrası* ayrı bir yere yerleştirildi ve bir koltuk biçimine sahip olarak bir şeref makamı, üstünlüğün bir alameti haline geldi. O zamandan beri her kilisede, diğer *episkoposlar* hariç tutularak bu şekilde adlandırılan tek bir baş *presbyteros* vardır. Bu piskoposun yanı sıra diyakonlar, dul kadınlar ve bir presbyteri konseyi vardı: ancak büyük bir adım atıldı; artık piskopos peygamberlerin tek halefidir, yardımcıları ortadan kalkmıştır. El verme yoluyla aktarıldığı kabul edilen Apostolik otorite, cemaatin otoritesini bastırmıştır. Çeşitli kiliselerin piskoposları kısa sürede kendilerini diğerleriyle iletişim içine soktular ve Evrensel [Katolik] Kilise'den, toplantılar düzenleyen, üyelerini kınayan, inanç sorunlarını karara bağlayan ve kendi içinde gerçek bir egemen güç olan bir tür oligarşi oluşturdular. Bir tarafta çobanlar; diğer tarafta sürü. İlk dönemlere ait eşitlik artık mevcut değildi: aslında o da sadece bir gün sürmüştü. Ancak Kilise, onu yönlendirenlerin elinde sadece bir araçtı; ve bunlar güçlerini cemaatten değil, kesintisiz bir silsile halinde havarilere kadar uzandığını iddia eden bir intikalin ruhani mirasından alıyorlardı. Temsili sistemin hiçbir zaman Hıristiyan Kilisesi'nin yasası olmayacağı açıktır.

Piskoposluk, sivil gücün müdahalesi olmadan, mahkemelerden destek almadan, başlangıçta bireysel ilham üzerine kurulmuş bir toplumda özgürlüğün üzerinde bir düzen kurdu. Bu nedenle piskoposlukları olmayan Ebionitlerin Katoliklik hakkında da hiçbir fikirleri yoktu. İlk bakışta, İsa'nın eseri uzun ömürlü olmamıştır. Dünyanın yok olacağına dair bir inanç üzerine kurulan ve yıllar geçtikçe bunun bir hata olduğu kanıtlanan cemaati, sadece anarşi içinde çözülebilir gibi görünüyordu. Kehanet kitabı, *charismes* [kerametler], dillerin konuşması, ferdi ilham, herkesi yeniden ortak bir mabedin ölçülerine getirmek için gerekli olanlardan daha fazlası değildi. Bireysel esin yaratmıştı ama yarattığı şeyi hemen yok etmişti. Özgürlükten sonra yasa gereklidir. İsa'nın eserinin, Kilise'nin doğrudan bir iktidara, İsa'nın iktidarını temsil eden bir güce sahip olduğunun kabul edildiği günü kurtardığı düşünülebilir. O zamandan beri Kilise bireye hükmeder, onu ihtiyacı aracılığıyla bağrına çeker. İlham bireyden topluluğa geçer. Ruhban sınıfı tüm affin dağıtıcısı, Tanrı ile inananlar arasındaki aracıdır. Önce Kilise'ye, sonra da piskoposa itaat etmek en yüce görev haline gelir. Yenilik, hatanın işaretidir: bundan böyle Hıristiyan için bölünme, suçların en kötüsü olacaktır.

Belli bir açıdan bakıldığında, bunun bir çöküş, şimdiye kadar son derece yaratıcı olan kendiliğindenliğin azalması olduğu söylenebilir. Kilise biçimlerinin İsa'nın eserini yutmak, boğmak üzere olduğu, Hıristiyan yaşamının tüm özgür tezahürlerinin yakında tutuklanacağı açıktı. Episkoposluğun sansürü altında, dillerin konuşması, kehanetler ve efsanelerin yaratılması, yeni kutsal kitapların hazırlanması, kısa süre içinde solmuş güçler haline gelecek, *kerametler* resmi ayinlere indirgenecekti. Ancak başka bir anlamda, böyle bir dönüşüm insanlığın iktidarının temel koşuluuydu. Dahası, kiliselerin sayısı arttıkça yetkilerin merkezleştirilmesi de gerekli hale geldi: kendileri adına hareket edecek temsilcileri olmadıkça, bu küçük dindar topluluklar arasındaki ilişki imkânsız hale gelecekti. Ayrıca, Episkoposluk

olmasaydı, İsa'nın hatıralarıyla bir süreliğine yeniden bir araya gelen kiliselerin yavaş yavaş dağılacağı da inkâr edilemez. Fikir ayrılıkları, hayal gücündeki farklılıklar ve hepsinden önemlisi, rekabetler ve tatmin edilmemiş *aşklar*, sonsuz etkileri ile ayrılık ve parçalanmaya yol açacaktı. Hıristiyanlık üç ya da dört yüzyılın sonunda, Mithraizm ve varlığını sürdürmesine izin verilmeyen diğer pek çok mezhep gibi yok olacaktı. Demokrasi bazen son derece yaratıcıdır; ama bu, demokrasinin devrimci ateşin kendisini sonsuza dek uzatmasını engelleyen muhafazakâr kurumlardan doğması koşuluna bağlıdır.

İşte yeni Hıristiyanlığın en büyük mucizesi buydu. Arzuların özgürce boyun eğmesinden düzen, hiyerarşi, otorite ve itaat çıkardı: kalabalığı organize etti; anarşiyi disipline etti. Bu mucize, fiziki doğanın yasalarına karşı yapılan sözde saygısızlıklara darbe vurmaktan başka neyi başarmıştır? İsa'nın ruhu, havarilerine tatlılık, kanaatkârlık, şimdiki zamanı unutmama ruhunu; hırsı öldüren o eşsiz deruni sevinç arayışını; çocukluğa verilen o güçlü tercihi, İsa'nın durmadan tekrarladığı şu sözleri güçlü bir şekilde aştı: `Aranızda birinci olan, herkesin hizmetkârı olsun.` Havarilerin etkisi bu yönde daha az değildi. Elçiler ölümlerinden sonra da yaşamış ve hüküm sürmüşlerdir. Kilise'nin başının, kendisini seçen Kilise üyelerinin emri altında olduğu fikri, bu dönemin literatüründe bir kez bile geçmez. Kilise böylece gücünün doğaüstü kökeni sayesinde, yetki devrinde var olan çürüme unsurundan kurtulmuştur. Yasama ve yürütme yetkisi halktan gelebilir; ancak kutsal ayinlerin ve göksel afların genel oy hakkıyla hiçbir ortak yanı yoktur. Bu tür ayrıcalıklar cennetten ya da Hıristiyan formülüne göre, tüm affin ve tüm iyiliğin kaynağı olan İsa Mesih'ten gelir.

İsa'nın dini böylece sağlam ve tutarlı bir şey haline geldi. Hıristiyanlığı sayısız mezheplere bölen büyük Gnostisizm tehlikesi ortadan kalktı. `Katolik Kilisesi` sözcüğü, bundan böyle çağlar boyunca kesintisiz olarak varlığını sürdürecektir olan o büyük beden adı olarak her yerde yankılandı. Bu katolikliğin karakteri zaten görülmektedir. Montanistler mezhepçi olarak kabul edilir; Marcioncular Apostolik öğretinin yanlışlığına ikna edilir, farklı Gnostik okullar genel kilisenin bağrından giderek daha fazla uzaklaştırılır. Ortaya ne Montanizm, ne Marcionizm, ne de Gnostisizm olan bir şey çıkmıştı; mezhepçi olmayan bir Hıristiyanlıkta bu - mezheplere direnen ve hepsini kullanan piskoposların çoğunluğunun Hıristiyanlığı, dilerse sadece olumsuz karakterlere sahipti, ama bu olumsuz karakterler sayesinde hem dindarların sapkınlıklarından hem de akılcılığın tasfiyesinden korunmuştu. Hıristiyanlık, yaşamak isteyen tüm partiler gibi, kendini disipline eder ve kendi aşırılıklarını dizginler. Mistik yüceltme ile Millenarizm, Kerametler, Dillerin Konuşulması ve tüm ilkel olağanüstü ruhları öldürecek bir sağduyu ve ılımlılık kaynağını birleştirir. Montanistler gibi şehitliğe koşan, tövbeyi reddeden, evliliği kınayan bir avuç heyecanlı adam Kilise değildir. *Juste milieu* [mutlu orta yol] zafer kazanır. Hiçbir türden radikalın İsa'nın eserini yok etmesine asla izin verilmeyecektir. Kilise her zaman orta bir görüşe sahiptir: tüm dünyaya aittir ve bir aristokrasinin ayrıcalığı değildir. Frigyalı mezheplerin sofu aristokrasisi ve Gnostiklerin spekülâtif aristokrasisi de aynı şekilde iddialarından sıyrılmıştır.

İlk Hıristiyanlık çağını dolduran muazzam çeşitlilikteki görüşlerin ortasında, Katolik görüşü bir tür standart oluşturmaktadır. Sapkın birisini ikna etmek için onunla mantık yürütmeye gerek yoktu. Ona Katolik Kilisesi'yle, piskoposlarının izini havarilere kadar süren büyük kiliselerle birlik içinde olmadığını göstermek yeterliydi. *Quod semper, quod ubique* [quod ab omnibus/Her zaman, her yerde ve herkes tarafından öğretilen şey] gerçeğin mutlak kuralı haline geldi. Tertullian'ın böylesine etkili bir güç verdiği zamanaşımı savı tüm Katolik tartışmalarını yeniden gözden geçirir. Herhangi birine onun bir yenilikçi, bir bozguncu olduğunu kanıtlamak, onun hatalı olduğunu kanıtlamak demektir; bu yetersiz bir kuraldı, çünkü kaderin garip bir cilvesiyle, bu çürütme yöntemini böylesine buyurgan bir şekilde geliştiren öğretmenin kendisi, Tertullian, bir sapkın olarak öldü.

Kiliseler arasındaki yazışmalar eski bir gelenektir. Büyük kiliselerin başkanlarından gelen ve Pazar günleri inananların bir araya geldiği toplantılarda okunan genel mektuplar, Apostolik literatürün bir tür devamıydı. Büyük kiliselerin önceliğini sorgulayan bu kilise şehri, ilk olarak tohum halinde ortaya çıktı. Kilise, sinagog ve cami gibi, esasen bir kaledir. Hıristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık gibi, bir kent dinidir. Taşralı, *paganus*, Hıristiyanlığın karşılaşacağı son direnç olacaktır. Taşradaki az sayıdaki Hıristiyan komşu şehrin kilisesine geldi. Roma belediyesi böylece kiliseyi çevrelemiştir. Kentler arasında, *civitas*, yani büyük kent, *episkoposuyla* tek başına gerçek bir kiliseydi. Küçük kentler dini açıdan büyük kente bağlıydı. Büyük kentlerin bu önceliği önemli bir olguydu. Büyük şehir bir kez din değiştirdiğinde, küçük şehir ve ülke de bu hareketi takip ederdi. Piskoposluk bölgesi böylece bir araya gelmiş Hıristiyanların birliğiydi. Dini eyalete gelince, Roma eyaletine karşılık geliyordu: Roma ve Augustus'un ibadet bölümleri herkesi yöneten gizli yasaydı. Bir *flamen* [bir Roma tanrısına hizmet eden rahip-sunuları yakan/flame kişi] ya da *archiereus'a* [başrahip] sahip olan kentler, daha sonra bir başpiskoposa sahip olan kentlerdir: *flamen civitatis* [şehrin rahibi] piskopos olmuştur. Üçüncü yüzyıldan sonra, flamen kentte, daha sonra piskoposluk bölgesinde piskoposun sahip olduğu rütbeye sahip oldu. Böylece bir ülkenin kilise coğrafyası, Roma döneminde aynı ülkenin coğrafyasına çok yakındı. Piskoposların ve başpiskoposların manzarası, tabiiyet sıralarına göre eski *civitates'in* [kentlerin] görüntüsüdür. İmparatorluk, yeni dinin şekillendiği bir kalıp gibiydi. İç çerçeve, ana hatlar, hiyerarşik bölünmeler imparatorluğa aitti. Roma yönetiminin eski arşivleri ile orta çağın kilise kayıtları ve hatta günümüzün kayıtları neredeyse aynı şeydir.

Böylece Avrupa uluslarının ahlaki ve siyasi yaşamının çok önemli bir parçası haline gelen büyük organizmaların hepsi, inançları insanlığın ahlaki kültüründen ayrılmaz hale gelen *naif* ve samimi Hıristiyanlar tarafından yaratılmıştır. Marcus Aurelius yönetimindeki Piskoposluk tam anlamıyla olgunlaşmıştı: Papalık tohum halindeydi. Ekümenik konsiller imkansızdı. Yalnızca Hıristiyan İmparatorluğu büyük toplantılara izin verebilirdi; ancak Montanistlerin ve Fışış Bayramı'nın işlerinde taşra sinodu kullanıldı. Eyaletin başkentindeki piskoposun itirazsız başkanlık etmesine izin verilirdi.

2.

Roma, Katolikliğin büyük fikrinin tasarlandığı yerdi. Roma her geçen gün daha fazla Hıristiyanlığın başkenti haline geldi ve insanlığın dini merkezi olarak Kudüs'ün yerini aldı. Kilisesinin diğerlerine göre genel kabul görmüş bir önceliği vardı. Hıristiyan vicdanını rahatsız eden tüm şüpheli sorular Roma'da bir çözüm olmasa bile bir hakemlik talep ediyordu. Mesih, Kifas'ı [Petrus] kilisesinin köşe taşı yaptığına göre, bu ayrıcalığın onun haleflerini de kapsamaması gerektiği gibi çok kusurlu bir akıl yürütme kullanıldı. Roma Kilisesi eşsiz bir hamleyle kendisini aynı anda hem Petrus'un hem de Pavlus'un Kilisesi haline getirmeyi başarmış, Romulus ve Remus'un yerini alan yeni bir efsanevi ikili yaratmayı başarmıştı. Roma Piskoposu, piskoposların piskoposu, diğerlerini uyaran kişi haline geldi. Roma, kendisiyle tamamen aynı fikirde olmayanları aforoz etme hakkını (tehlikeli bir hak) ilan eder. Zavallı Artemonitlerin (bir tür müstakbel Ariuşçular) kendilerini sapkın yapan kaderin adaletsizliğinden şikâyet edecekleri çok şey vardı; Victor'a kadar bile tüm Roma Kilisesi onlarla birlikte düşünüyordu; ama sesleri duyulmadı. Bu noktadan itibaren Roma Kilisesi kendini tarihin üstüne yerleştirdi. 1870'te Papa'nın yanılmazlığını ilan edebilen ruhun, ikinci yüzyılın sonunda bazı açık göstergelerle kendini yansıttığını görebiliriz. Roma'da 180 yılı civarında yazılan ve *Canon de Muratori* olarak bilinen Roma fragmanının bir parçasını oluşturduğu yazı, bize Roma'nın daha şimdiden kiliselerin kanonunu düzenlediğini, Petrus'un çilesini Katolikliğin temeli haline getirdiğini ve Montanizmi ve Gnostisizmi aynı şekilde geri püskürttüğünü göstermektedir. Irenaeus bütün sapkınlıkları, 'en yüce, en eski, en görkemli, elçiler Petrus ve Pavlus'un hakiki

geleneğine kesintisiz olarak sahip olan; önceliğinden dolayı Kilise'nin geri kalanının başvurması gereken` bu kilisenin inancıyla reddeder.

Kiliselerin çoğunun Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul etmesinde maddi bir nedenin büyük katkısı olmuştur. Bu Kilise son derece zengindi: malları, ustaca yönetilerek, diğer kiliselere yardım etmeye ve onları yaymaya hizmet ediyordu. Madenlere mahkûm edilen sapkınlar bu kiliseden yardım alıyorlardı: ortak hazine bir anlamda Roma'daydı. Roma Kilisesi'nde sürekli olarak uygulanan Pazar günleri para toplama muhtemelen çoktan yerleşmişti. Yahudiye, Yunanistan ve Latium'un çok farklı yeteneklerini muazzam bir gelecek için birleştirmiş gibi görüldüğü bu küçük topluluğa olağanüstü bir gelenek ruhu hayat veriyordu. Yahudi Tektanrıcılığı yeni oluşumun değişmez temelini oluştururken, Yunanistan Gnostisizm aracılığıyla özgür spekülasyon çalışmalarını sürdürürken, Roma kendisini şaşırtıcı bir hazırlıkla hükümetin çalışmalarına adadı. Tüm otoriteleri ve marifetleri bunun için iyi hizmet etti. Siyaset sahtekârlık karşısında geri adım atmaz. Artık siyaset, Roma Kilisesi'nin en gizli konseylerinde çoktan yerini almıştı. Bazen havarilerin, bazen de Clement ve Hermas gibi Apostolik şahsiyetlerin adı altında sürekli olarak yeniden doldurulan bazı apokrif edebiyat damarları, Roma'nın teminatı sayesinde Hıristiyan dünyasının sınırlarına kadar güvenle kabul edildi.

Roma Kilisesi'nin bu üstünlüğü üçüncü yüzyıla kadar artarak devam etmiştir. Roma piskoposları nadir görülen bir yetkinlik göstermiş, teolojik sorunlardan kaçınmış, ancak örgütlenme ve yönetim konularında her zaman ilk sırada yer almışlardır. Roma Kilisesi'nin geleneği en eskiye dayanır. Papa Cornelius ikame konusunda öncülük etmiştir. Bu durum özellikle İtalya'daki piskoposların görevden alınmasında ve haleflerinin atanmasında görülmüştür. Roma aynı zamanda Afrika'daki kiliselerin de merkezi otoritesiydi.

Bu yetki zaten çok fazlaydı ve kendisini her şeyden önce Fısıh Bayramı meselesinde gösterdi. Bu sorun bize görüldüğünden çok daha önemliydi. İlk zamanlarda tüm Hıristiyanlar Yahudi Fısıh Bayramı'nı temel bayramları olarak kabul etmeye devam ettiler. Bu bayramı Yahudilerle aynı günde kutluyorlardı - 14 Nisan'da, haftanın hangi gününe denk gelirse gelsin. Bütün eski İncillerin anlattığına göre, İsa'nın ölümünden önceki akşam Fısıh yemeğini havarileriyle birlikte yediğine inandıklarından, böyle bir ciddiyeti dirilişin bir anısı olarak değil, son akşam yemeğinin bir anısı olarak görüyorlardı. Hıristiyanlık Yahudilikten gittikçe daha fazla ayrıldıkça, bu tür bir bakış açısı oldukça sorgulandı. İlk başta yeni bir gelenek ortaya atıldı: İsa ölmek üzereyken Fısıh yemeğini yememişti, ama Yahudi bayramının olduğu gün ölmüştü ve böylece kendisini Paskalya Kuzusu olarak ilan etmişti. Dahası, bu tamamıyla Yahudilere özgü yortu, özellikle Pavlus'un kiliselerinde Hıristiyan vicdanını yaralamıştır. Hıristiyanların büyük bayramı olan İsa'nın dirilişi her halükârda Yahudi Fısıh Bayramı'ndan sonraki Pazar günü gerçekleşiyordu. Bu düşünceye göre, bayram 14 Nisan'dan sonraki Cuma gününü takip eden Pazar günü kutlanırdı.

Roma'da bu gelenek, en azından Xystus ve Telesphorus'un papalık dönemlerinden beri (yaklaşık 120) geçerliydi. Asya'da büyük bölünmeler vardı. Polikarp, Meliton ve tüm eski okul gibi muhafazakârlar, eski Yahudi geleneğinin ilk İncillere ve elçiler Yuhanna ve Filipus'un kullanımına uygun olduğuna inanıyorlardı. Polikarp'ın 154 yılı civarında Papa Anicetus'un yönetiminde gerçekleştirdiği Roma yolculuğunun amacı buydu. Polikarp ve Anicetus arasındaki görüşme çok samimiydi. Bazı noktalarda keskin bir tartışma yaşanmış gibi görünse de birbirlerini anlıyorlardı. Polikarp, Anicetus'u kendi zamanından önce Roma piskoposlarının yaptığı bir uygulamadan vazgeçmeye ikna edememişti. Öte yandan Anicetus, Polikarp'ın kendisine, kilisesini birlikte yaşadığı Yuhanna ve diğer elçilerin kurallarına göre yönettiğini söylemesi üzerine tereddüt etti. İki dini lider birbirleriyle tam bir iletişim içinde kaldılar ve Anicetus Polycarp'a neredeyse eşi görülmemiş bir hürmet gösterdi. Hatta Roma'daki İnançlılar Meclisi'nde Polikarp'ın kendi yerine ve huzurunda Evharistiya kutsamasının sözlerini telaffuz

etmesini istedi. Bu ateşli adamlar, ruhlarının birliğini ayinlerin ve dış gözlemlerin tekdüzeliğine dayandıramayacak kadar yüce bir duyguyla doluydular.

Daha sonra, ne yazık ki, Roma kendi hakkı üzerinde ısrar eden bir tavır aldı. 196 yılı civarında sorun her zamankinden daha heyecan vericiydi. Asya'daki kiliseler eski kullanımlarında ısrar ediyorlardı. Birlik için her zaman hevesli olan Roma onları zorlamak istiyordu. Papa Victor'un daveti üzerine piskoposlar toplandı: büyük bir yazışma yapıldı. Ancak iki havarinin ve pek çok ünlü kişinin geleneğine bağlı olan Asya piskoposları boyun eğmediler. Efes Piskoposu yaşlı Polycrates, onlar adına Victor'a ve Roma Kilisesi'ne çok sert bir mektup yazdı. Victor'un bu mektubun hırçınlığı sebebiyle kurguladığı inanılmaz tasarım, Papalığın zaten doğmuş olduğunu ve gayet iyi doğduğunu kanıtlamaktadır. Victor bundan dolayı, geleneklerini Roma disiplini önünde eğmediği için, en şanlı eyaleti aforoz etmeye, Evrensel Kilise'den ayırmaya kalkıştı. Asya'nın Hıristiyan topluluğunun yasağı altına alındığı bir kararname yayınladı. Ancak diğer piskoposlar bu şiddetli tedbire karşı çıktılar ve Victor'u tekrar insafa davet ettiler. Özellikle Aziz Irenaeus, yaşadığı ülkenin zorunluluğu nedeniyle, kendisi ve Galya'daki kiliseleri için Batı geleneklerini kabul etmişti, ruhunun derinliklerinde kendini bağlı hissettiği Asya'nın ana kiliselerinin Evrensel Kilise'nin bedeninden ayrılması gerektiği düşüncesini destekleyemezdi. Victor'u, atalarının geleneklerine bağlı olan kiliselerin aforoz edilmesine karşı büyük bir gayretle ikna etti ve ona daha müsamahakâr olan seleflerinin örneklerini hatırlattı. Bu ender rastlanan sağduyulu davranış, ikinci yüzyılda Doğu ve Batı arasında bir bölünmenin meydana gelmesini engellemiştir. Irenaeus her taraftaki piskoposlara mektup yazdı ve sorun Asya'daki kiliseler için açık kaldı.

Bir anlamda, tartışmayı ortaya çıkaran süreç, tartışmanın kendisinden daha önemliydi. Bu farklılık sayesinde Kilise, örgütlenmesi hakkında daha net bir fikre sahip oldu. Ve ilk olarak laiklerin artık hiçbir şey olmadığı ortaya çıktı. Sorunları yalnızca piskoposlar ele alıyor ve görüşlerini ilan ediyorlardı. Piskoposlar, eyaletin başkentindeki piskoposun (geleceğin başpiskoposu) ya da bazen en yaşlı piskoposun başkanlık ettiği eyalet sinodlarında bir araya geliyorlardı. Sinod meclisi, diğer kiliselere gönderilen bir mektupla sonuçlanırdı. Bu o zamanlar federatif bir örgütlenme girişimi gibiydi - kendi aralarında anlaşan piskoposların başkanlık ettiği il meclisleri aracılığıyla sorunları çözme girişimi. Daha sonra, sinodların başkanlığı ve Kilise hiyerarşisi ile ilgili sorunlar bu büyük tartışmanın belgelerinde çözüm aradı. Tüm kiliseler arasında Roma'nın özel bir inisiyatif hakkı varmış gibi görünüyordu. Ancak bu inisiyatif yanılmazlıkla eşanlamlı olmaktan çok uzaktı; çünkü Eusebius, piskoposların Victor'un davranışlarını ciddi bir şekilde suçladıkları mektupları okuduğunu beyan eder.

3.

Otorite, beyler, otoriteyi sever. Otoriteler, bugün söylediğimiz gibi, en farklı saflarda birbirlerine el uzatırlar. Roma Kilisesi'nin önde gelenleri gibi muhafazakâr kişiler, kendilerinin de kabul etmesi gerektiği gibi, tesiri çoğu zaman hayra yönelik olan kamu gücünü tercih etmeye güçlü bir şekilde teşvik edilmelidir. Bu eğilim Hıristiyanlığın ilk günlerinden beri kendini gösteriyordu. İsa kuralı koymuştu. Onun için paranın görüntüsü, meşruiyetinin en yüce ölçütüydü ve bunun ötesinde aranacak bir şey yoktu. Neron'un saltanatının zirvesindeyken, Aziz Pavlus şöyle yazmıştı: `Herkes başta bulunan yönetime bağımlı olsun. Çünkü Tanrı'dan olmayan iktidar yoktur; iktidarlar Tanrı'nın buyruğundadır. Bu nedenle kim iktidara direnirse, Tanrı'nın buyruğuna direnmiş olur.` Birkaç yıl sonra, Petrus ya da onun adına Petrus'un Birinci Mektubu olarak bilinen mektubu yazan kişi, kendisini aynı şekilde ifade eder. Clement de Roma İmparatorluğu'nun aynı derecede sadık bir tebaasıydı.

Kısacası, Aziz Luka'nın özelliklerinden biri (benim düşünceme göre Aziz Luka ile Roma'daki kilisenin ruhu arasında bir bağ vardı) imparatorluk otoritesine duyduğu saygı ve onu incitmemek için aldığı önlemlerdir. Elçilerin İşleri'nin yazarı, Romalıları Mesih'in

düşmanları olarak gösterecek her şeyden kaçınmıştır. Tam tersine, birçok durumda Aziz Pavlus'u ve Hıristiyanları Yahudilere karşı savunduklarını göstermeye çalışır. Sivil yöneticilere karşı asla aşağılayıcı bir söz söylemez. Luka, Romalı memurların yeni dine karşı nasıl olumlu davrandıklarını, hatta bazen onu benimsediklerini ve Roma adaletinin nasıl adil ve yerel güçlerin tutkularından daha üstün olduğunu göstermeyi severdi. Pavlus'un Roma vatandaşı sıfatına borçlu olduğu avantajlar üzerinde ısrar eder. Eğer anlatısını Pavlus'un Roma'ya varışıyla bitiriyorsa, bu belki de Neron'un canavarlıklarını anlatmamak içindir.

Kuşkusuz, imparatorluğun diğer bölgelerinde Yahudilerin öfkesine tamamen sempati duyan ve yalnızca Babil'le özdeşleştirdikleri putperest şehrin yok edilmesini hayal eden sadık Hıristiyanlar vardı. Kıyamet alametleri ve kehanet kitaplarının yazarları bunlardı. Ancak büyük kiliselerin inananları oldukça farklı bir düşünce tarzına sahipti. 70 yılında Kudüs Kilisesi, vatanseverlikten çok Hıristiyanlık duygusuyla devrimci kenti terk etti ve Ürdün'ün ötesinde barış aradı. Bar Kohba'nın isyanında bölünme daha da belirgindi. Tek bir Hıristiyan bile bu kör umutsuzluk girişimine katılmaya istekli değildi. Aziz Justin, Apolojiler'inde imparatorluk ilkesiyle asla mücadele etmez. İmparatorluğun Hıristiyan öğretisini incelemesini, onu bir şekilde onaylamasını ve ona iftira atanları mahkûm etmesini istiyordu. Marcus Aurelius zamanının en bilgili doktoru, Sardis Piskoposu Meliton, daha da kararlı ilerlemeler kaydetti ve Hıristiyanlıkta her zaman gerçek bir Romalıya tavsiye edilecek bir şey olduğunu göstermeyi üstlendi. Meliton, Süryanice olarak korunan *Hakikat Üzerine Antlaşma*'sında, dördüncü yüzyıldaki bir piskoposla aynı şekilde kendini ifade eder ve Theodosius'a ilk görevinin otoritesiyle hakikatin zaferini tesis etmek olduğunu açıklar (ne yazık ki bize hakikatin hangi işaretle tanınacağını söylemeden). İmparatorluk Hıristiyan olsun ve bu sayede bugünün zulme uğrayanları, devletin vicdan alanına müdahalesinin tamamen meşru olduğunu görecektir.

Tertullian'ın hararetle savunduğu, iyi imparatorların Hıristiyanlığı desteklediği, kötü imparatorların ise Hıristiyanlığa zulmettiği savunucuların sistemi çoktan tam anlamıyla ortaya çıkmıştı. `Birlikte doğdular` diyorlardı, `Hıristiyanlık ve imparatorluk birlikte büyüdü ve birlikte gelişti.` Çıkarları, acıları, servetleri, gelecekleri, hepsi ortaktı. Apolojistler avukatları ve avukatlar tüm düzenlerde birbirlerine benzerler. Her duruma ve her zevke uygun argümanları vardır. Bu tatlı ve yarı samimi davetler anlaşılana kadar neredeyse yüz elli yıl geçti. Ancak Marcus Aurelius'un zamanında Kilise'nin en aydın liderlerinden birinin zihninde bıraktıkları tek izlenim, geleceğe dair bir kehanetti. Hıristiyanlık ve imparatorluk uzlaşacaktır. Birbirleri için yaratılmışlardır. Meliton'un gölgesi, imparatorluk Hıristiyan olduğunda ve imparator hakikatin davasına el koyduğunda sevinçten titreyecektir.

Böylece Kilise imparatorluğa doğru birden fazla adım atmıştır. Meliton, şüphesiz nezaketen, ama sadece ilkelerinin çok meşru bir sonucu olarak, bir imparatorun adaletsiz bir emir verebileceğine izin vermez. Bazı imparatorların Hıristiyanlığa kesinlikle karşı olmadıklarına inanmak kolaydı. Tiberius'un İsa'yı tanrılar mertebesine yerleştirmeyi teklif ettiğini anlatmak hoştur: buna itiraz eden senatoydu. Hıristiyanlığın lütuf umduğu yerde gücü tercih etmesi zaten çok açıktır. Hadrianus ve Antoninus'un, Nero ve Domitianus tarafından yapılan kötülükleri onarmaya çalıştıkları, tüm gerçeklerin aksine, gösterilmektedir. Tertullian ve onun kuşağı da Marcus Aurelius için aynı şeyi söylemektedir. Tertullian'ın, bir kişinin aynı anda hem Sezar hem de Hıristiyan olup olamayacağından şüphe ettiği doğrudur; ancak bir yüzyıl sonra bu uyumsuzluk kimseyi şaşırtmadı ve Konstantin, Sardisli Meliton'un, bir buçuk yüzyıl önceden, prokonsüler zulümler sırasında bir Hıristiyan İmparatorluğu'nun mümkün olduğunu bu kadar iyi gördüğünde çok akıllı bir adam olduğunu kanıtladı.

Hıristiyanlığa ve imparatorluğa duyulan nefret, bir gün onları sevecek olan insanların nefretiydi. Severus döneminde Kilise'nin dili, Antoninler döneminde olduğu gibi ağlamaklı ve yumuşak kaldı. Apolojistler, Kilise'nin başından beri her zaman imparatoru selamladığını iddia eden bir tür meşruiyetçilik eklediler. Tertullian, `Aramızda hiçbir zaman Cassius yanlıları,

Albinus yanlıları, Niger yanlıları olmadı,` demişti. Budalaca bir yanılısama! Avidius Cassius'un Marcus Aurelius'a karşı isyanı kesinlikle siyasi bir suçtu ve Hıristiyanlar buna karışmamakla iyi etmişlerdi. Severus, Albinus ve Niger'e gelince, aralarında hakem olan şey başarıydı ve Kilise'nin Severus'a bağlanmakla, kimin en güçlü olacağını açıkça görmekten başka bir erdemi yoktu. Bu sözde meşruiyet tapınması gerçekte sadece sabit bir gerçeğe tapınmaydı. Aziz Pavlus'un ilkesi meyvesini verdi: `Tüm iktidar Tanrı'dan gelir: kılıcı elinde tutan onu Tanrı'dan iyilik için tutar.`

Güç konusundaki bu doğru tutum, Kilise'nin kurucularından aldığı ilkelere olduğu kadar harici gerekliliklere de bağlıydı. Kilise zaten güçlü bir birlikti. Özünde muhafazakârdı. Düzene ve kanuni güvencelere ihtiyacı vardı. Aurelianus döneminde Antakya Piskoposu olan Samsatlı Pavlus'un davranışları bunu çok güzel bir şekilde gösteriyordu. Antakya Piskoposu bu dönemde güçlü bir şahsiyet haline gelmişti. Kilise'nin malları onun elindeydi; bir sürü insan onun lütfuyla yaşıyordu. Pavlus parlak bir adamdı, biraz mistik, biraz dünyevî, Hıristiyanlığı dünya ve otorite adamları için kabul edilebilir hale getirmeye çalışan büyük bir seküler efendiydi. Dindarlar, tahmin edilebileceği gibi, onu sapkın olarak gördüler ve görevden aldılar. Pavlus direndi ve Piskoposluk evini terk etmeyi reddetti. En yüce mezheplerin nelere sürüklendiğini görün! Mülk onlardaydı ve mülkiyet ve sahiplik sorununa sivil otoriteden başka kim karar verebilirdi? Aurelianus bu sıralarda Antakya'ya doğru yola çıktı ve sorun ona havale edildi. Burada, hangisinin gerçek piskopos olduğuna karar vermek için görevlendirilen sapkın bir hükümdar ve zalimin bu orijinal manzarası görüldü. Aurelianus bu koşullar altında meslekten olmayan biri için oldukça sağduyulu davrandı. İki piskoposun yazışmalarını inceledi, hangisinin Roma ve İtalya ile ilişki içinde olduğunu not aldı ve Antakya'nın gerçek piskoposunun Pavlus'un kendisi olduğuna karar verdi.

Aurelianus bu olayda kullanılan teolojik mantığa bazı itirazlarda bulundu; ama bir gerçek açıktı: Hıristiyanlık imparatorluk olmadan yaşayamazdı ve imparatorluk da Hıristiyanlığı kendi dini olarak benimsemekten daha iyisini yapamazdı. Dünya bir cemaatler, kiliseler ya da sinagoglar ve şapeller dini istiyordu - ibadetin özünün yeniden birleşme, birliktelik ve kardeşlik olması gereken bir din. Hıristiyanlık tüm bu koşullara cevap veriyordu. Hayranlık uyandıran ibadeti, iyi örgütlenmiş din adamları, geleceğini garanti altına alıyordu.

Üçüncü yüzyılda bu tarihsel gereklilik birkaç kez gerçekleşemedi. Bu durum en açık şekilde, yabancı olma nitelikleri ve soyları nedeniyle önyargıların ötesine geçen ve ahlaksızlıklarına rağmen o zamana kadar bilinmeyen bir fikir genişliğini ve hoşgörüyü başlatan Suriyeli imparatorlar döneminde görülür. Emesa'nın Suriyeli kadınları -Julia Domna, Julia Mæsa, Julia Mammæa, Julia Soemia- güzel, zeki, tamamen korkusuz ve hiçbir geleneğe ya da toplumsal yasaya bağlı kalmadan hiçbir şeyden çekinmediler. Romalı kadınların asla cesaret edemeyecekleri şeyleri yaptılar. Senato'ya girdiler, orada müzakerelerde bulundular ve Semiramis ve Nitokris'i hayal ederek imparatorluğu etkin bir şekilde yönettiler. Roma tapınması onlara soğuk ve önemsiz görünüyordu. Herhangi bir ailevi nedene bağlı olmayan ve hayal güçleri İtalyan Paganizminden çok Hıristiyanlıkla uyum içinde olan bu kadınlar, tanrıların yeryüzündeki eylemlerini anlatarak kendilerini eğlendiriyorlardı. Philostratus, `Tyanalı Apollonius'un Hayatı` ile onları büyüledi. Belki de Hıristiyanlıkla birden fazla gizli yakınlıkları vardı. Kuşkusuz Heliogabalus deliydi; ama yine de Roma'da kurulan ve diğer tüm tapınmaları yutan merkezi, Tek Tanrılı bir tapınma kimerası, Antoninler'in dar fikir çemberinin kırıldığını kanıtladı. Alexander Severus daha da ileri gitti. Hıristiyanlara sempati duyuyordu: onlara özgürlük tanımakla yetinmedi, dokunaklı bir eklektizmle İsa'yı İlararium'una [Roma'da hanenin koruyucu ruhları için evde bulunan mihrap] yerleştirdi. Barış, Konstantin döneminde olduğu gibi, taraflardan birinin ayrılmasıyla değil, büyük bir uzlaşmayla sağlanmış gibi görünüyordu. Aynı şey Arap Philip döneminde, Doğu'da Zenobia döneminde ve genel olarak yabancı

kökenleri onları Roma vatanseverliğinin ötesine yerleştiren imparatorlar döneminde tekrar görüldü.

Diocletianus ve Maximianus gibi eski ruhla hareket eden büyük reformcular, imparatorluğu Roma fikirlerinin dar çemberine hapsederek ona yeni bir hayat verebileceklerine inandıklarında, mücadele öfkeyle iki katına çıktı. Kilise şehitleri sayesinde zafer kazandı. Romalıların gururu kırıldı. Konstantin Kilise'nin iç gücünü gördü. Küçük Asya, Suriye, Trakya ve Makedonya'nın, kısacası imparatorluğun doğu kesiminin nüfusunun yarısından fazlası Hıristiyan'dı. Nikomedia'da bir handa hizmetçilik yapmış olan annesi, merkezi Nicæa ya da Nicomedia yakınlarında olan ve sinir uçları piskoposlar ve büyük şehirlerdeki fikirleri kontrol eden Kilise'nin fakir öğrenci kalabalıkları olan bir Doğu imparatorluğu tasviriyle gözlerini kamaştırdı. Konstantin imparatorluğu Hıristiyan yaptı. Batı açısından bakıldığında bu hayret vericiydi; çünkü Hıristiyanlar Batı'da hala zayıf bir azınlıktı: Doğu'da ise Konstantin'in siyaseti sadece tabii değil, aynı zamanda bir mecburiyetti.

Harikulade bir şey! Roma şehri bu siyasetten o güne kadar yediği en ağır darbeyi aldı. Hıristiyanlık Konstantin döneminde başarılı oldu; ama bu Doğu Hıristiyanlığıydı. Konstantin Boğaz'da yeni bir Roma inşa ederek eski Roma'yı sadece Batı'nın başkenti yaptı. Bunu izleyen felaketler, Konstantinopolis'i bağışlayan ve tüm ağırlığıyla Roma'nın üzerine çöken barbarların istilaları, dünyanın eski başkentini sınırlı ve çoğu zaman mütevazı bir duruma düşürdü. Roma'nın ikinci ve üçüncü yüzyıllarda çok etkili olan kilise üstünlüğü, Doğu'nun bir varlığı ve ayrı bir başkenti olduğunda artık gelişmedi. Konstantin, Latin Kilisesi ile Doğu Kilisesi arasındaki bölünmenin gerçek yazarıydı.

Roma intikamını, esas olarak örgütlenme ruhunun ciddiyeti ve derinliğiyle aldı. Aziz Sylvester, Aziz Damasus ve Büyük Gregory ne adamlardı! Takdire şayan bir cesaretle barbarların din değiştirmesi için çalıştılar, onları kendilerine bağlayarak onları dostları ve tebaaları haline getirdiler. Roma'nın siyasetinin başyapıtı, Karolenj hanedanıyla kurduğu ittifak ve üç yüz yıldır ölü olan imparatorluğu bu hanedanda yeniden kurduğu cesur hamleydi. Roma Kilisesi her zamankinden daha güçlü bir şekilde yeniden yükseldi ve sekiz yüzyıl boyunca Batı'nın tüm büyük hadiselerinin merkezi haline geldi.

Görevim burada sona eriyor, beyler. Feodal kilisenin muazzam tarihini, ihtişamını ve suistimallerini anlatma işini başkalarına bırakacaksınız. Bir başkası size bu suistimallere karşı yeniden harekete geçişi gösterecek -Protestanlık, Hıristiyanlığın ilkel fikrine geri dönüyor ve sırayla Latin Kilisesi'ni bölüyor. Bu büyük tarihi sayfaların her birinin kendine has bir çekiciliği ve öğreticiliği olacaktır. Size anlattıklarım ihtişamla doludur. İnsan sadece ölümlere karşı tarafsızdır. Katoliklik, insan aklının özgürlüğüne karşı bir tehlike, düşmanca bir güç olduğu için, ona karşı çıkmak doğrudur. Çağımız tarih çağıdır, çünkü dogmatik konularda şüphe çağıdır: sistemlerin tartışmasına girmeden, aydınlanmış bir zihnin kendi kendine şöyle dediği çağdır: `Mademki doğru vardır ve binlerce sembol tam hakikati sunma iddiasındadır ve bu iddia her zaman boşa çıkıyorsa, benim diğerlerinden daha mutlu olmam ve hakikatin kati ifşasını yapmak için benim buraya gelmemi beklemesi gerçekten olası mıdır?` Kesin bir vahiy yoktur. Bu, insanın kendi kaderini desteklenebilir kılmak için gösterdiği dokunaklı bir çabadır. Ama bunun ödülü küçümseme değil, minnettarlıktır. Kaderimiz ve sonumuz hakkında bize öğretecek bir şeyleri olduğuna inanan herkes hoş karşılanmalıdır. Eski tarihlerinizde, Northumbria'nın Sakson şefinin, Romalı misyonerlerin doktrininin benimsenmesiyle ilgili sorunun tartışıldığı mecliste söylediği mantıklı ve sağduyulu sözleri hatırlayın.

Belki hatırlarsın, ey kral! Bazen kış günlerinde, kaptanların ve silah arkadaşlarıyla sofrada otururken olan bir şeyi; güzel bir ateş yakıldığını, odanın çok sıcak olduğunu, dışarıda yağmur, kar ve rüzgâr olduğunu. Küçük bir kuş gelir, kanat çırparak odayı geçer, bir kapıdan girer, ötekenden

çıkır. Bu geçiş anı onun için tatlılıkla doludur: artık ne yağmuru ne de fırtınayı hisseder. Kuş bir anda yok olur ve kıştan tekrar kışa geçer. İnsanların bu dünyadaki yaşamı ve bu yaşamın bir anlık seyri, ondan önce ve sonra gelen zamanın uzunluğuyla karşılaştırıldığında bana böyle görünüyor. Doğumdan önceki ve ölümden sonraki zaman kasvetlidir. Kavramanın imkânsızlığıyla bize acı verir: o halde, yeni öğreti bize biraz olsun kesin bir şey öğretebilirse, dikkate alınmayı hak eder.

Ne yazık ki, Romalı misyonerler, yaşlı Northumbrian şefinin, bilge olduğu kadar, kendisini memnun ilan ettiği bu asgari kesinliği taşımadılar. Hayat bize her zaman iki uzun gece arasındaki kısa bir geçiş gibi görünür. İnsan vicdanını zaman zaman rahatsız eden tehditlerin boş gürültüsü içinde uyuyabilenlere ne mutlu! Kesin olan tek bir şey vardır: O da belirli saatlerde doğayı delip geçen, bir gözün bizi gördüğünü ve bir kalbin bizi izlediğini kanıtlayan babacan gülümsemedir. Bir gün ruhlarımızın özgürce genişlemesine engel olabilecek tüm mutlak formüllerden kendimizi koruyalım. Hala bazı yaşam ve bağışlama armağanlarına sahip olmayan hiçbir dini cemaat yoktur; ancak bu, yalnızca alçakgönüllü bir uysallığın sempatik bir bağlılığın yerini alması koşuluyla mümkündür. Romalı Clement tarafından icat edilen ve o zamandan beri pek çok kez tekrarlanan bu kıyaslama tamamen terk edilmelidir.

Size Katolikliğin en güzel dönemindeki ihtişamını hatırlatmamı istediniz. Bunun için size teşekkür ederim. Çocukluğumun bazı çağrışımları, en derini, beni Katolikliğe bağlıyor ve ondan ayrı olmama rağmen, sık sık Eyüp'ün dediği gibi (en azından Latince versiyonumuzda), *`Etiam si occideret me, in ipso sperabo`* [Beni öldürse bile, Ondan ümidimi kesmeyeceğim.] demeye meylediyorum. Bu büyük Katolik aile, hala görkemli bir geleceğe sahip olamayacak kadar kalabalıktır. Elli yıl boyunca desteklediği garip aşırılıklar, IX. Pius'un, tarihte en hayret verici olan, emsali görülmemiş bu papalığı, sıradan bir şekilde sonlandırılmaz. Tanrı'nın tüm büyük yargı günlerine eşlik eden gök gürlemeleri ve şimşekler olacaktır. Peki, onu sevenler için hâlâ kabul edilebilir kalmak için yapması gereken çok şey olacak mı, bu yaşlı annenin, bu kadar çabuk ölmeyecek olan annenin? Belki de fatihinin, yani modern aklın kollarını zapt etmek için bazı büyücü sanatları, Balder'in mırıldandığı gibi bazı sözler bulacaktır.

Katolik Kilisesi bir kadındır: onun ıstırabının büyüleyici sözlerine güvenmeyelim. Bize şöyle dediğini hayal edelim:

Çocuklarım, burada her şey bir sembol ve bir rüyadan ibarettir. Bu dünyada karanlığı delen ve iyiliksever bir iradenin yansıması gibi görünen sadece küçük bir ışık huzmesi var. Gel koynuma, insanın unutkanlığı bulduğu yere. İsteyene tapınacak şeyler veririm; isteyene eserler sunarım, isteyene kalbini sarhoş edecek göğsümün sütü vardır; isteyene sevgi veririm, bol bol; arzu edene ironi veririm cömertçe. Hepiniz gelin: dogmatik hüznün zamanı geçti. Cenazeleriniz için müzik ve tutsülerim, evlilikleriniz için çiçeklerim, yeni doğanlar için çanların neşeli hoş geldin karşılamaları var.

Ah, pekâlâ! Eğer bunu söyleseydi, utancımız çok büyük olurdu. Ama asla söylemeyecektir.

Sizin büyük ve şanlı İngiltere'niz sorunun pratik kısmını çözmüştür, beyler. Devletin ve bireylerin aynı konuda izlemesi gereken davranış çizgisini takip etmek ne kadar kolaysa, dini sorunun teorik çözümüne ulaşmak da o kadar imkansızdır. Bütün bunlar tek bir kelimeyle ifade edilebilir, beyler, *özgürlük*. Bundan daha basit ne olabilir? İnanç kendi kendini kontrol etmez. Doğru olduğuna inandığımız şeye inanırız. Hiç kimse yanlış olduğunu düşündüğü bir şeye, yanlış olsun ya da olmasın, inanmak zorunda değildir. Düşünce özgürlüğünü inkâr etmek bir tür çelişkidir. Düşünce özgürlüğünden kişinin düşüncesini ifade etme hakkına sadece bir adım vardır; çünkü hak herkes için aynıdır. Bir kişinin düşüncesini ifade etmesini engellemeye hakkım yoktur; ama hiç kimsenin de benim düşüncemi ifade etmemi engellemeye hakkı yoktur. İşte, mutlak hakikate sahip olduklarına inanan bilgili doktorlara çok mütevazı görünecek bir teori. Onlara karşı büyük bir avantajımız var beyler. Onlar tutarlı olabilmek için zulmetmek zorundalar; bize ise hoşgörülü olmak düşer -herkese karşı hoşgörülü, hatta ellerinden gelse bize karşı böyle davranmayacak olanlara karşı bile. Evet, şu paradoksu bile yapalım: özgürlük,

özgürlüğün düşmanlarına karşı en iyi silahtır. Bazı fanatikler bize samimiyetle, `sizin özgürlüğünüzü alıyoruz, çünkü ilkelerinize göre bunu bize borçlusunuz; ama bizimkini alamazsınız, çünkü biz bunu size borçlu değiliz` diyorlar. Ah, pekâlâ, onlara yine de özgürlük verelim ve bizler bu alışverişte kandırılacağımızı düşünmüyoruz. Hayır: özgürlük tüm fanatizmlerin en büyük tasfiyecisidir. Elinde güç olsa beni bastırarak olan düşmanıma özgürlüğünü geri verirsem, ona gerçekten en kötü hediye vermiş olurum. Ben kendiminkini korurken, onu başını döndürecek sert bir içki içmeye zorluyorum. Bilim, özgürlüğün garip rejimini destekler: fanatizm ve batıl inanç onu desteklemez. Dogmatizme zulmetmekten ziyade, ona amansız bir şirinlikle yaklaşarak daha fazla zarar veririz. Bu şirinlikle, tüm metafizik tartışmaların kısır olduğunu ve bu nedenle herkes için gerçeğin inandığı gibi olduğunu anlayarak, tüm dogmatizmi kökünden yok eden ilkeyi bile telkin ederiz. O halde esas olan tehlikeli öğretileri ve uyumsuz sesleri susturmak değildir: esas olan insan zihnini, kitlenin öfkesinin yararsızlığını görebileceği bir duruma getirmektir. Bu ruh, toplumun atmosferi haline geldiğinde, fanatik artık yaşayamaz. Her yeri kaplayan bir nezaket tarafından fethedilir. Eğer Romalı yargıç, Polyeuctus'u cezalandırmak yerine onu gülümseyerek kovsa ve dostça elinden tutsaydı, Polyeuctus devam etmeyecekti: belki de yaşlılığında bile bu macerasına gülecek ve akıllı selim bir insan olacaktı.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

Renan, Ernest. "Rome: The Capital of Catholicism (London, April 14, 1880)." *English Conferences of Ernest Renan*. çev. Clara Erskine Clement. Boston: James R. Osgood and Company, 1880, 103-138.